

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

ВСТУП ДО РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА. ЛАТИНСЬКА МОВА

Навчально-методичний комплекс дисципліни

*Рекомендовано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
як навчальний посібник для здобувачів ступеня бакалавра спеціальності 035
«Філологія», освітня програма Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська, спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська*

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2021

Вступ до романо-германського мовознавства. Латинська мова: Навчально-методичний комплекс дисципліни [Електронний ресурс] навч. посіб. для студ. спеціальності 035 «Філологія», освітня програма Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, освітня програма Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька, спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька, освітня програма Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька, спеціалізація 035.055 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька. Укладач: Борбенчук І. М. / КПП ім. Ігоря Сікорського; уклад. І. М. Борбенчук – Електронні текстові дані (1 файл: 240 КБ). – Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 63 с.

*Гриф надано Методичною радою КПП ім. Ігоря Сікорського (протокол № 6 від 25.02.2021 р.)
за поданням Вченої ради Факультету лінгвістики (протокол № 7 від 25.01.2021 р.)*

Електронне мережне навчальне видання

ВСТУП ДО РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА. ЛАТИНСЬКА МОВА: НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ДИСЦИПЛІНИ

Укладач *Борбенчук Ірина Миколаївна, к. філол. н., доцент*
Відповідальний редактор *Карачун Ю. Г., к. філол. н., доцент*
Рецензенти *Калита А.А, д. філол. н., професор, КПП ім. Ігоря Сікорського*
Корнєва З.М., д. пед. н., професор, КПП ім. Ігоря Сікорського
Колісник М.П., к. філол. н., доцент, КПП ім. Ігоря Сікорського

Навчально-методичний комплекс призначено для аудиторної та самостійної роботи студентів-лінгвістів з кредитного модуля «Вступ до романо-германського мовознавства. Латинська мова». Посібник ознайомлює з часовим і змістовим розподілом тематики кредитного модуля та складається із лексико-граматичних вправ, латинських текстів, прикладів тестових завдань до рубіжного і семестрового контролю. Також наведені латинські вислови, ліричні поезії Катулла, зразки християнської латини (Pater noster; Ave, Maria), студентський гімн (Gaudeāmus).

© КПП ім. Ігоря Сікорського, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
МЕТА І ЗАВДАННЯ КРЕДИТНОГО МОДУЛЯ	5
СТРУКТУРА КРЕДИТНОГО МОДУЛЯ	7
РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ.....	10
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ	11
ЗРАЗКИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	16
ЛАТИНСЬКІ ТЕКСТИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НА ПАМ'ЯТЬ	36
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ	39
СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ.....	54
СЕМЕСТРОВА АТЕСТАЦІЯ СТУДЕНТІВ	57
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	63

ВСТУП

Кредитний модуль «Вступ до романо-германського мовознавства. Латинська мова» є важливою складовою освітнього компоненту «Вступ до романо-германського мовознавства» та базою для подальшого оволодіння студентами таких навчальних дисциплін, як «Друга німецька (французька) мова (практичний курс)», «Англійська мова (основний, практичний курс)», «Сучасна українська мова».

Знання, уміння та досвід, здобуті у процесі навчання цієї дисципліни створюють умови для самостійної науково-дослідної лінгвістичної роботи із використанням різноманітних методів і прийомів, а також для критичного аналізу наукової літератури, застосування теоретичних і практичних знань у власних наукових дослідженнях.

Посібник призначений для аудиторної й самостійної роботи студентів-лінгвістів та розкриває структуру кредитного модуля, тематику практичних занять, систему контролю й оцінювання. Цикл вправ до практичних занять передбачає закріплення нормативних граматичних правил, засвоєння синтаксису, вироблення навичок роботи студента зі словником. Навчальні тексти розвивають, поглиблюють набуті теоретичні знання, підводять студента до читання оригінальних текстів. Наведені латинські вислови, ліричні поезії Катулла, зразки християнської латини (*Pater noster*; *Ave, Maria*), студентський гімн (*Gaudeāmus*) призначені для читання, перекладу, вивчення, а також для формування високої комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

При укладанні посібника були використані україномовні підручники та практикуми латинської мови Н. Яковенко і В. Миронової, В. Ставнюка, О. Дяків і М. Петришин, В. Литвинова і Л. Скорини.

МЕТА І ЗАВДАННЯ КРЕДИТНОГО МОДУЛЯ

Метою кредитного модуля є формування у студентів здатностей:

- підвищити ерудицію й культурну компетентність майбутніх фахівців через поглиблене вивчення латини, орієнтоване на загальноєвропейські стандарти класичної освіти;
- сприяти усвідомленому засвоєнню й грамотному вживанню лексико-граматичної системи латинської мови;
- розвинути вміння читати, перекладати та аналізувати оригінальні античні та середньовічні твори, адаптовані тексти міфологічного та історичного змісту;
- виробити у студентів навички аналізу мовного та мовленнєвого матеріалу із застосуванням методів, що використовуються в рамках новітніх лінгвістичних дисциплін;
- закласти основи продуктивно засвоювати філологічні знання та творчо їх використовувати у практичній та науковій діяльності.

У результаті вивчення кредитного модулю «Латинська мова» студенти зможуть:

- Дотримуватися морально-етичних та культурних норм, принципів академічної доброчесності та кодексу професійної етики, примножувати досягнення суспільства (обізнаність з історією латинської мови та особливостями кожного етапу розвитку мови, роллю латини у формуванні та розвитку європейських мов (особливо у контексті порівняння з іноземними мовами, що вивчаються, та рідною для студентів мовою).

- Усвідомлювати загальнолюдські цінності і світовий досвід розвитку емоційного інтелекту для формування власної стійкої громадянської позиції, емпатії та здатності до синхронічного та діахронічного аналізу глибинних структур художнього тексту у співставленні з реальними комунікативними ситуаціями та історичними подіями (основи латинської метрики та основні

пам'ятки латинської писемності та латиномовної літератури; значення латини в сучасному світі).

- Усвідомлювати фундаментальні принципи буття людини, природи, суспільства (знання не менше 200 сталих латинських висловів та близько 500 лексичних одиниць, студентський гімн «Gaudeamus», кілька віршованих уривків латинськомовних творів).

- Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють (знання фонетики, граматичної та синтаксичної структури латинської мови).

- Усвідомлювати особливості функціонування та стратифікації різних мов, основні напрямки і тенденції класичних лінгвістичних досліджень, закономірності розвитку мов у контексті сучасних лінгвокультур (правила відмінювання, узгодження та вживання іменників, прикметників, займенників, числівників, дієслівних та віддієслівних форм).

- Знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції обраної філологічної спеціалізації, уміти застосовувати їх у професійній діяльності (здатність пояснювати та узагальнювати найбільш актуальні явища латинської мови; перекладати різножанрові латинськомовні тексти).

СТРУКТУРА КРЕДИТНОГО МОДУЛЯ

Змістовий обсяг кредитного модуля «Вступ до романо-германського мовознавства. Латинська мова» умовно поділено на шість розділів, кожен з яких складається з кількох тем:

Тиж день	Зміст навчального матеріалу	Рекомен дований час СРС
1	Розділ 1. Історія розвитку латинської мови. Латинський алфавіт. Особливості читання окремих літер та буквосполучень. Довгота і короткість голосних. Правила наголошування. Практичне заняття 1. Поняття «Латинська мова». Короткі відомості про періоди розвитку літературної мови. Латинські запозичення. Загальноосвітнє значення латинської мови. Латинський алфавіт. Дифтонги. Буквосполучення. Латинський алфавіт. Дифтонги. Буквосполучення. Довгота та короткість голосних. Правила постановки наголосу.	2 год
2	Розділ 2. Іменник. Відміни іменника. Граматичні категорії дієслова. Основні форми дієслова, запис дієслова у словнику. Наказовий спосіб теперішнього часу. Теперішній час дійсного способу активного та пасивного станів. Пасивний зворот. Прикметники 1-2 відміни. Будова простого речення. Практичне заняття 2. Іменник. Перша відміна іменників. Відмінювання дієслова <i>esse</i> бути.	2 год
3	Практичне заняття 3. Дієслово. Загальний огляд. Наказовий спосіб теперішнього часу. Система інфекта. Теперішній час дійсного способу активного способу. Дієслова 3 відміни на –іо прості та з префіксами. Дієслова відкладені (<i>deponentia</i>) і напіввідкладені (<i>semidepotentia</i>). Дієслово <i>esse</i> . Дієслова складені з <i>esse</i> . Дієслово <i>posse</i> .	2 год
4	Практичне заняття 4. Друга відміна іменників. Прийменники.	1 год
5	Практичне заняття 5. Прикметник. Загальний огляд. Прикметники I-II відміни. Займенник. Загальний огляд.	2 год

	<p>Співвідносні займенники. Займенникові прикметники. Вказівні частки при займенниках. Особові займенники. Зворотний займенник. Присвійні займенники. Займенникові прикметники.</p> <p>Теперішній час дійсного способу пасивного стану. Пасивний зворот. Синтаксис простого речення.</p>	
6	<p>Розділ 3. Минулий час недоконаного виду дійсного стану активного та пасивного стану. Майбутній час I дійсного стану активного та пасивного стану. Третя відміна іменників. Типи іменників третьої відміни. Прикметники третьої відміни. Дієприкметник теперішнього часу активного стану. Синтаксис та функції відмінків. Четверта та п'ята відміни іменників.</p> <p>Практичне заняття 6. Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного станів.</p> <p>Майбутній час I дійсного способу активного і пасивного стану.</p>	2 год
7	<p>Практичне заняття 7. Третя відміна іменників. Особливості відмінювання іменників 3-ї відміни. Прикметники третьої відміни.</p> <p>Практичне заняття 12. Дієприкметник теперішнього часу активного стану. Функції відмінків.</p>	2 год
8	Практичне заняття 8. Четверта і п'ята відміни іменника.	1 год
9	<p>Розділ 4. Система перфекта. Минулий час доконаного виду дійсного способу активного та пасивного станів. Давньоминулий час дійсного способу активного та пасивного станів. Майбутній час II дійсного способу активного та пасивного станів. Ступені порівняння прикметників. Відмінювання прикметників у вищому й найвищому ступенях порівняння. Прислівник. Числівник.</p> <p>Практичне заняття 9. Система перфекта. Минулий час доконаного виду дійсного способу активного стану. Давньоминулий час дійсного способу активного стану. Майбутній час II дійсного способу активного стану. Часи системи перфекта у пасивному стані.</p>	1 год
10	Практичне заняття 10. Ступені порівняння прикметників.	1 год
11	Практичне заняття 11. Прислівник. Ступені порівняння прислівників. Числівник. Знахідний та орудний відмінки часу.	2 год

12	<p>Розділ 5. Відієслівний іменник (Gerundium). Віддієслівний прикметник (Gerundivum). Заміна віддієслівного іменника на віддієслівний прикметник. Синтаксичний зворот Ablativus absolutus. Інфінітивні синтаксичні звороти (Accusativus cum infinitivo, Nominativus cum infinitivo).</p> <p>Практичне заняття 12. Віддієслівний іменник gerundium. Дієприкметник майбутнього часу активного стану. Віддієслівний прикметник gerundivum. Описова відміна активна і пасивна (coniugatio periphrastica activi et passivi).</p>	1 год
13	<p>Практичне заняття 13. Синтаксичний зворот незалежного орудного відмінка Ablativus absolutus. Дієприкметниковий зворот: participium coniunctum. Синтаксичний зворот Accusativus cum infinitivo. Форми інфінітива в латинській мові. Синтаксичний зворот Nominativus cum infinitivo.</p>	2 год
14	<p>Розділ 6. Кон'юнктив. Теперішній час умовного способу активного та пасивного станів. Минулий недоконаного виду, минулий доконаного виду та давноминулий часи умовного способу активного та пасивного станів. Вживання умовного способу в незалежних реченнях.</p> <p>Практичне заняття 14. Кон'юнктив. Теперішній час умовного способу активного і пасивного стану. Минулий час недоконаного виду умовного способу активного і пасивного стану. Вживання умовного способу у незалежних реченнях.</p>	1 год
15	<p>Практичне заняття 15. Кон'юнктив. Минулий час доконаного виду та давноминулий час умовного способу активного та пасивного стану.</p> <p>Синтаксис складного речення. Сурядність і підрядність. Правило послідовності часів Consecutio temporum.</p>	1 год
16	<p>Практичне заняття 16. Синтаксис складнопідрядного речення. Вживання часу і способу в підрядних реченнях, attractiomodi. Непряма мова.</p>	1 год
17	<p>Практичне заняття 17. Систематизація та повторення вивченого матеріалу. Підготовка до письмової частини з МКР.</p>	2 год
18	<p>Практичне заняття 18. Оголошення рейтингу студентів. Підготовка до екзамену</p>	
	Підготовка до іспиту	30 год

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ

Розподіл навчального часу за видами занять і завдань з кредитного модуля «Вступ до романо-германського мовознавства. Латинська мова» згідно із силабусом «Вступ до романо-германського мовознавства. Латинська мова» є таким:

Форма навчання	Семестри	Всього кредитів/годин	Розподіл навчального часу за видами занять		МКР	Семестрова атестація
			Практичні заняття	СРС		
Денна	1	90/3	36	54	1	Екзамен

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Основними завданнями практичних занять є закріплення у студентів теоретичних знань; поглиблення здатності коментування мовних явищ різного рівня; формування навичок аналізувати мовні одиниці латинської мови та перекладати їх українською; застосування умінь через індивідуальне виконання відповідно сформульованих завдань; розширення знань для лексико-етимологічного та історико-культурного коментаря латинських текстів.

Для розгляду в межах практичних занять пропонуються такі теми:

Практичне заняття № 1

1. Поняття «Латинська мова».
2. Короткі відомості про періоди розвитку літературної мови.
3. Латинська основа міжнародної наукової термінології.
4. Загальноосвітнє значення латинської мови.
5. Латинський алфавіт. Дифтонги. Буквосполучення.
6. Довгота та короткість голосних. Правила постановки наголосу.

Практичне завдання

Практичне заняття № 2

1. Іменник. Граматичні категорії іменника.
2. Перша відміна іменників.
3. Відмінювання дієслова *esse* бути в теперішньому часі.
4. Вираження заперечення.

Практичне завдання

Практичне заняття № 3

1. Дієслово. Граматичні категорії дієслова.
2. Наказовий спосіб теперішнього часу.
3. Теперішній час дійсного способу активного способу.

4. Дієслова 3 відміни на –іо.
5. Дієслова відкладені (deponentia) і напіввідкладені (semidepotentia).
6. Дієслова складені з esse. Дієслово posse.

Практичне завдання

Практичне заняття № 4

1. Друга відміна іменників.
2. Граматичний аналіз частин мови.
3. Прийменники.

Практичне завдання

Практичне заняття № 5

1. Прикметники першої-другої відміни.
2. Займенник. Розряди займенників.
3. Теперішній час дійсного способу пасивного стану. Пасивний зворот.
4. Інфінітив теперішнього часу пасивного стану. Синтаксис простого речення.

Практичне завдання

Практичне заняття № 6

1. Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного стану.
2. Майбутній час I дійсного способу активного і пасивного стану.
3. Сурядні сполучники.
4. Наказова форма майбутнього часу.

Практичне завдання

Практичне заняття № 7

1. Третя відміна іменників.
2. Прикметники третьої відміни.

3. Дієприкметник теперішнього часу активного стану.

Практичне завдання

Практичне заняття № 8

1. Четверта відміна іменників.
2. П'ята відміна іменників.
3. Синтаксис відмінків.

Практичне завдання

Практичне заняття № 9

1. Система перфекта.
2. Минулий час доконаного виду дійсного способу активного стану.
3. Давньоминулий час дійсного способу активного стану.
4. Майбутній час доконаного виду дійсного способу активного стану.
5. Часи системи перфекта у пасивному стані.

Практичне завдання

Практичне заняття № 10

1. Ступені порівняння прикметників.
2. Відмінювання прикметників у вищому і найвищому ступенях порівняння.
3. Неповні ступені порівняння.

Практичне завдання

Практичне заняття № 11

1. Прислівник. Ступені порівняння прислівників.
2. Числівник. Кількісні і порядкові числівники.
3. Відмінювання кількісних прикметників.

Практичне завдання

Практичне заняття № 12

1. Віддієслівний іменник Gerundium.
2. Віддієслівний прикметник Gerundivum.
3. Дієприкметник майбутнього часу активного стану.
4. Описова відміна активна і пасивна (Coniugatio periphrastica activi et passivi).

Практичне завдання

Практичне заняття № 13

1. Синтаксичний зворот Ablativus absolutus.
2. Форми інфінітива в латинській мові.
3. Синтаксичний зворот Accusativus cum infinitivo.
4. Синтаксичний зворот Nominativus cum infinitivo.

Практичне завдання

Практичне заняття № 14

1. Кон'юнктив. Теперішній час умовного способу активного і пасивного стану.
2. Минулий час недоконаного виду умовного способу активного і пасивного стану.
3. Вживання умовного способу у незалежних реченнях.

Практичне завдання

Практичне заняття № 15

1. Кон'юнктив. Минулий час умовного способу доконаного виду.
2. Давноминулий час умовного способу активного та пасивного стану.
3. Правило послідовності часів Consecutio temporum.

Практичне завдання

Практичне заняття № 16

1. Синтаксис складнопідрядного речення.
2. Вживання часу і способу в підрядних реченнях.
3. *Attractio modi*. Непряма мова.

Практичне завдання

Практичне заняття № 17

1. Систематизація та повторення вивченого матеріалу.
2. Підготовка до написання МКР.

Практичне завдання

Практичне заняття № 18

Написання модульної контрольної роботи.

Практичне завдання

ЗРАЗКИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичні завдання до Розділу 1

Практичне заняття 1.

1. Поставте і поясніть наголос:

Agitator, amoenus, candella, civitas, concordia, consultum, fabula, cicuta, expansio, severus, servantia, pontifex, thesaurus, vertebra, ornamentum, vulgariter, petitio, exemplar, resolution, victoria, humanus, genealogia.

2. Прочитайте і поясніть вимову голосних і дифтонгів:

Aurum, praetor, saevus, aes, aeternitas, praeda, causa, aera, aevum, coena, aer, caedes, foedus, aestas, pausa, gaudium, Paulus, saeculum, oeconomia, Augustus, coemptio.

3. Прочитайте і запам'ятайте вимову буквосполучень:

Antiquus, quaestor, eloquentia, inquisitio, conversatio, notitia, obligatio, aether, amphiteatrum, anathema, theologia, emphyteusis, christianus, rhetorica, thesaurus, Theutonicus, Rhenus, Rutheni, archivum, rhythmus, mythus, Thales, theca, rhombus, cantus, clepta, ceremonia, conceptio, caritas, citatus, clericus, cadaver, causa, cessio, codex, candidatus, civitas,

4. Прочитайте латинські назви місяців і зіставте їх з відповідниками в англійській (німецькій, французькій) мові:

Ianuarius (січень) – назва від імені бога Януса; Februarius (лютий) – місяць очищень та спокутних жертв; Martius (березень) – від імені Марса; Aprilis (квітень) – походження невідоме; Maius (травень) – від імені богині Маї; Iunius (червень) – від імені богині Юнони; Iulius (липень) – на честь імператора Юлія Цезаря; Augustus (серпень) – імператора Октавіана Августа; September (вересень) – сьомий; October (жовтень) – восьмий; November (листопад) – дев'ятий; December (грудень) – десятий. [2, ст. 10]

Примітка. Спочатку рік починався з березня. Звідси – невідповідність між числівниковими назвами римських місяців і порядковими номерами цих самих місяців у сучасному календарі.

Практичні завдання до Розділу 2

Практичне заняття 1.

1. Визначіть відміну та основу іменників:

victoria, ae f перемога; civas, is m громадянин; senatus, us m сенат; gelu, us n лід;
bellum, i n війна; dies, ie m f день; granicies, ei f границя, межа.

2. Провідміняти словосполучення:

puella Romana римська дівчина	silva magna великий ліс
terra antiqua стародавня земля	amica mea моя подруга

3. Перекладіть текст українською мовою:

De terris Eurōpae

In Eurōpa multae terrae sunt: Italia, Graecia, Germania, Britannia, Gallia, Polonia, Bohemia, Slovenia, Scotia, Ungaria alias Pannonia, Hispania, Belgia, Helvetia, Romania et multae aliae. Patria nostra in Eurōpa sita est. Nomen patriae nostrae est Ucraina. Patria nostra est terra magna et pulchra. Historia patriae nostrae clara est. [4, ст. 24]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Ad Kalendas Graecas. – До грецьких календ (тобто ніколи).
- ✓ Amat victoria curam. – Перемога любить турботу.
- ✓ Amicitia vitam ornat. – Дружба прикрашає життя.
- ✓ Aquilam volāre doces. – Вчиш орла літати.
- ✓ Aurōra musis amīca. – Аврора (богиня ранкової зорі) подруга муз.
- ✓ Charta non erubescit. – Папір не червоніє.
- ✓ Experientia est optima magistra. – Досвід – це найкращий учитель.
- ✓ Historia est magistra vitae. – Історія – наставниця життя.
- ✓ Ibi victoria, ubi concordia. – Там перемога, де згода.
- ✓ Ignorantia legis non excusat. – Незнання закону не виправдовує.
- ✓ Nulla est doctrīna sine linguā Latīnā. – Немає науки без латини.

- ✓ Scientia potentia est. – Знання – це сила.

Практичне заняття 2.

1. *Визначіть дієвідміну та основу дієслів:*

monstrāre, vidēre, sentīre, legēre, sperāre, debēre, venire, scribēre.

2. *Утворіть Praesens indicativi activi для дієслів:*

ornāre *прикрашати*

vivēre *жити*

sedēre *сидіти*

scīre *знати*

3. *Перекладіть текст українською мовою:*

De deābus antiquis

Graecae et Romānae deae multae sunt. Diāna et Minerva clarae deae sunt. Diāna est silvārum dea et domīna. Silvae Diānam delectant. Dea saepe feras necat. Itaque sagittas tenet. Sed cervae Diānae gratae sunt. Diāna cervārum patrōna est et cervas a bestiis feris servat. Minerva dea pugnārum est. Minerva hastam et lorīcam habet

Minerva tunīca et palla amicta est, praeterea lorīcam et galeam gerit. Laevo umēro hastam sustīnet. Dextra Minerva stilum, sinistra ceram tenet. Minerva quoque dea sapientiae est. Dea imprīmis magistris et discipūlis favet. Noctua et olea Minervae sacrae sunt.

Femīnae Romānae deārum iram timent. Itaque saepe magnā cum curā aras Diānae et Minervae rosārum corōnis ornant. In Italiā multas deārum statuas antīquas etiam nunc sunt. [1, ст. 9]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Cogito, ergo sum. – Я мислю – отже, я існую.
- ✓ Dicere non est facere. – Сказати – ще не означає зробити.
- ✓ Divide et impera. – Розділяй і пануй!
- ✓ Dum spiro, spero. – Доки живу – сподіваюсь.
- ✓ Errare humanum est. – Людині властиво помилятися.
- ✓ Festina lente. – Спіши поволи.

- ✓ Nota bene! (NB!) – Зверни увагу!
- ✓ Qui quaerit, repērit. – Хто шукає – знаходить.
- ✓ Vade fortīter, vade felicīter. – Іди сміливо, іди щасливо.
- ✓ Vive valeque. – Прощай і бувай здоровий.
- ✓ Vivēre est cogitāre. – Жити – це мислити.

Практичне заняття 3.

1. Провіdmіняйте словосполучення:

amicus bonus гарний друг	templum antiquum античний театр
medīcus perītus досвідчений лікар	bellum longum довга війна

2. Утворіть Praesens indicativi passivi для дієслів:

ornāre прикрашати	credēre вірити
fovēre зігрівати	scīre знати

3. Перекладіть текст українською мовою:

De Aesculapio

Apud Graecos multi clari medīci sunt. Primus Graecōrum medīcus Aesculapius est, vir doctus, perītus et ingeniōsus. Postea Aesculapius medicōrum deus est. Medīci Aesculapio gallos immōlant. Multa templa Graecōrum Aesculapio sacra sunt. Templa Aesculapii plerumque in lucis sunt, luci quoque deo sacri sunt.

Medīci Graecōrum apud templa domicilia habent. Virum aegrōtum medīci in templō ponēre solent. Cum aegrōtus addormit, deus ei (йому) in somno medicīnam demonstrat. Aegrōtus somnum medīcis narrat et medīci remedium designant. Si convalescit aegrōtus, morbum suum et remedium in tabūla inscribit et muro templi ponit. Ita gratias deo agit. [1, ст. 9]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Ab equis ad asīnos. – З коней в осли.
- ✓ Ab ovo usque ad mala (Horatius). – Від яйця аж до яблук (тобто від початку і до кінця).

- ✓ Anno Domīni. – Року Божого.
- ✓ Aut cum scuto, aut in scuto. – Або зі щитом, або на щиті.
- ✓ Bonum initium dimidium facti est. – Добрий початок – половина справи.
- ✓ Catullum in sacco emēre. – Купувати kota в мішку.
- ✓ Contra factum non est argumentum. – Проти факту немає доказу.
- ✓ De caelo in caenum. – З неба в болото.
- ✓ Elephantum ex musca facēre. – Робити з мухи слона.
- ✓ Habent sua fata libelli. – Книги мають свою долю.
- ✓ Margaritas ante porcos. – Перли перед свиньми.
- ✓ Otium post negotium. – Відпочинок після праці.
- ✓ Per aspēra ad astra. – Крізь терни до зірок.
- ✓ Sine ira et studio. – Без гніву і пристрасті.

Практичне заняття 4.

1. Провідмінійте словосполучення:

solus inimicus *єдиний ворог*

is puer *цей хлопець*

ulla pugna *будь-яка битва*

id oppīdum *це місто*

aliud factum *інший вчинок*

ea fabŭla *ця казка*

2. Перекладіть текст українською мовою:

Lupus in fabŭlis

Sunt duo poętae antiqui, qui saepe fabulas de lupo narrant: unus poęta Graecōrum, Aesopus nomine (по-імені), alter Phaedrus, poęta Romanōrum. Fabulae eōrum lupum, ut bestiam saevam et feram pingunt. Lupus aliquando ad rivum agnum videt. Rivi aqua a lupo ad agnum fluit, sed lupo avidus agno clamat: “Cur mihi aquam turbas?”. Et agnum miserum devorat. Sic Phaedrus narrat. Aesopus fabulam de lupo et equo narrat. Lupus equum in arvum invitat et avenam ei promittit. Lupo in animo est equum lacerāre. Sed dolus eius patet. Itaque equus salvus est. Et pueri et viri timent lupum eumque vel nomināre cavent. Lupus, ut fama est, advenīre solet, si eum memorant. Unde proverbium est: “Lupus in fabulis”. Nam si quis subito advenit, cum

de eo colloquium est, convivae digitis eum monstrant et “lupus in fabulis” clamant. [3, ст. 8]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Alter ego. – Друге я.
- ✓ Circūlus vitiōsus. – Зачароване коло.
- ✓ Fortūna caeca est. – Доля сліпа.
- ✓ Imperāre sibi maxīmum imperium est. – Володіти собою – найвища влада.
- ✓ Inter nos. – Між нами, по секрету.
- ✓ Mala herba cito crescit. – Погана трава швидко росте.
- ✓ Nosce te ipsum. – Пізнай самого себе.
- ✓ Omnia mea mecum porto. – Усе своє ношу з собою.
- ✓ Plenus venter non studet libenter. – Повний живіт не вчиться охоче.
- ✓ Tibi et igni. – Тобі і вогню.
- ✓ Vade mecum. – Простуй за мною (назва путівників).
- ✓ Vae soli. – Горе самотньому.

Практичні завдання до Розділу 3

Практичне заняття 1.

1. Утворіть *Imperfectum indicativi activi et passivi* для дієслів:

notāre відмічати

colēre обробляти, шанувати

latēre ховати

custodīre стерегти

2. Утворіть *Futurum I indicativi activi et passivi* для дієслів:

expugnāre завойовувати

cernēre помічати

movēre рухати

punīre карати

3. Перекладіть текст українською мовою:

De Mercurio

Mercurius deus Maiaie filius erat. Primum Mercurius a Romanis et Graecis pro deo commercii colebātur. Deinde, ut a Graecis, deōrum nuntius et minister

numerabātur. Mercurius iussa deōrum incōlis nuntiābat et anīmos mortuōrum ad infēros deducēbat. Saepe igitur modo in Olympo, modo in terrā, modo apud infēros erat. Praeterea Mercurius erat deus eloquentiae; itāque Graeci et Romāni Mercurio linguas bestiārum sacrificābant. Simulacra Mercurii in foris oppidōrum et in viis et in triviis erant. [1, ст. 19]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Aut inveniam viam, aut faciam. – Або знайду дорогу, або прокладу.
- ✓ Bis repetita placēbunt. – Двічі повторене сподобається.
- ✓ Cum fortūna perit, nullus amīcus erit. – Коли щастя пропадає, то й друг зникає.
- ✓ Destruam et aedificābo. – Зруйную і звезду заново.
- ✓ Non semper erit aestas. – Не завжди буде літо.
- ✓ Pulsāte et aperiētur vobis. – Стукайте, і вам відчинять.
- ✓ Unum castigābis, centum emendābis. – Одного покараєш – сотню виправиш.

Практичне заняття 2.

1. Визначіть тип відмінювання іменників третьої відміни:

leo, leonis m *лев*, pax, pacis f *мир*, mare, maris n *море*, animal, animalis n *тварина*,
urbs, urbis f *місто*, miles, militis m *воїн*, rex, regis m *цар*, pars, partis f *частина*.

2. Провідміняйте словосполучення:

rex clarus <i>добрий цар</i>	testis certus <i>надійний свідок</i>
pars magna <i>велика частина</i>	ratio singularis <i>особливий зміст</i>
ars generosa <i>благородне мистецтво</i>	persona humilis <i>знатна особа</i>

3. Утворіть Participium praesentis activi від дієслів:

dicēre *говорити*, vincēre *перемогати*, scribēre *писати*.

4. Утворіть словосполучення і провідміняйте:

людина, що пише;
військо, що пермагає;
жінка, що говорить.

5. Перекладіть текст українською мовою:

De Stythia

Scythia includitur ab uno latere Ponto, ab altero —montibus Riphaeis a tergo — Asia ac Phasi flumine. Ea multum in longitudinem et in latitudinem patet. Hominibus inter se sunt nulli fines; neque enim agrum exercent, nec domicilium illis est ullum, aut tectum, aut sedes, armenta et pecora semper pascunt et per incultas solitudines semper errant. Uxores liberosque suos secum in plaustis vehunt. Spernunt aurum et argentum, quae reliqui mortalis appetunt. Lacte et melle vivunt; lanae usus ac vestium est iis ignotus; pelles ferinae aut murinae sunt iis pro vestibus. [3, ст. 14]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Alma mater. – Мати-годувальниця.
- ✓ Caecus non iudicat de colore. – Сліпий не судить про колір.
- ✓ Dura lex, sed lex. – Суворий закон, але закон.
- ✓ Ferro ignique. – Мечем і вогнем.
- ✓ Finis coronat opus. – Кінець – справі вінець.
- ✓ Mens sana in corpore sano. – У здоровому тілі здоровий дух.
- ✓ O tempora, o mores! – О часи, о звичаї!
- ✓ Panem et circenses! – Хліба і видовищ!
- ✓ Philosophia est mater omnium artium. – Філософія – це мати усіх наук.
- ✓ Quod licet Iovi, non licet bovi. – Що личить Юпітеру, не личить волу.
- ✓ Repetitio est mater studiōrum. – Повторення є матір'ю навчання.
- ✓ Sine labore non erit panem in ore. – Без праці не буде хліба у роті.
- ✓ Vox populi – vox veritatis. – Голос народу – голос правди.

Практичне заняття 3.

1. Провідмініайте словосполучення:

iste fructus interdictus *цей заборонений плід*

illa domus privata *цей приватний дім*

ipsum genu generosum *сам шляхетний рід*
hic dies iucundus *цей приємний день*
haec species fallax *ця оманлива зовнішність*

2. Перекладіть текст українською мовою:

De domo Romāna

Primo Romāni in casis parvis habitābant. Postea magnificas domos sibi aedificābant. Domus Romāna aliter aedificabātur atque nostra. Domus Romanōrum non multas et parvas fenestras habēbant, sed magnam lacūnam in medio tecti. Cisterna aquam imbrium colligēbat. Ante ianuam erat vestibūlum, post ianuam ostium cum cella ostiarii. Ex ostio introitus erat in magnum et latum atrium, ubi servi et amīci mane domīnum salutābant et familia interdiu habitābat. Atrium foraminē tecti illustrabātur. Erat in atrio focus, locus sacer, ubi tota familia deis domesticis sacrificābat. Atrium ornabātur simulacris avōrum, e cera factis, columnae tectum portābant. Circum atrium erant cubicūla et triclinia, ubi cenābant, et cellae servōrum. Alia pars domus tablinum erat, ubi bibliothēca collocabātur. Post domum saepe hortus erat. [1, ст. 28]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Albo lapillo diem notāre. – Відзначати день білим камінцем.
- ✓ Amīcus certus cognoscitur amōre, more, ore, re. – Справжній друг пізнається любов'ю, характером, словом, ділом.
- ✓ Amīcus certus in re incerta cernitur. – Вірний друг пізнається в біді.
- ✓ Bonos mores corrumpunt congressus mali. – Погані зв'язки псують добрі звичаї.
- ✓ Consumitur anūlus usu. – І перстень зношується від користування.
- ✓ Contra spem spero. – Без надії сподіваюсь.
- ✓ Dies diem docet. – День учить день.
- ✓ Diligentia in omnibus rebus valet. – Старанність потрібна в усіх справах.
- ✓ E fructu arbor cognoscitur. – Дерево пізнається за плодом.
- ✓ Ést modus ín rebús, sunt cértae dénique fines. – Є міра в речах і всьому є свої межі.
- ✓ In medias res. – У середину справи (у саму суть).
- ✓ Manus manum lavat. – Рука руку миє.

- ✓ Mare verbōrum, gutta rerum. – Море слів, крапля справ.
- ✓ Status quo. – Існуючий стан.

Практичні завдання до Розділу 4

Практичне заняття 1.

1. Утворіть *Participium perfecti passīvi* від дієслів:

constituo, uī, ūtum, ēre *встановлювати, ухвалювати*

veto, uī, itum, āre *забороняти*

2. Узгодьте дієприкметники з іменниками і провідмінійте утворені словосполучення:

ordo, īnis m *порядок*, consilium, īi n *намір*.

3. Провідмінійте дієслова у часах системи перфекта:

emo, emī, emptum, ēre *купувати*

vendo, dīdī, dītum, ēre *продавати*

4. Перекладіть текст українською мовою:

De Iunōne

Pavo ad Iunōnem, Iovis uxōrem, olim venit et deam accusāvit. “Dea, – inquit, – miser sum. Pulchras quidem pennas habeo, pedes autem ridicūlos. Omnes ruris incōlae aspēram vocem meam contemnunt. Cur avi tuae tam saeva fuisti?” Iuno autem respondit: “Stulta verba dicis. Dei nonnullis animalībus iucundam vocem, paucis insigne corpus, leoni virtūtem, pavoni pennārum pulchritudīnem concessērunt. Miser non es, sed ingrātus et superbus. Si deos accūsas, ad potentem Iovem te ducēre malo: etiam pulchras pennas tibi eripēre potest”. [1, ст. 36]

Запам’ятайте латинські вислови

- ✓ Acu rem tetigisti. – Ти торкнувся речі голкою.
- ✓ Antīqua fuērunt olim nova. – Старе було колись новим.
- ✓ Cedit virībus aequum. – Правда поступається перед силою.

- ✓ Dimidium facti est coepisse. – Початок – половина зробленого.
- ✓ Dixi et animam meam levavi. – Я сказав і полегшив свою душу.
- ✓ Feci, quod potui. – Я зробив, що міг.
- ✓ Gallina scripsit. – Курка написала.
- ✓ Iam fama nimium fecit. – Уже чутка додала зайве.
- ✓ Novacula in cortem incidit. – Бритва натрапила на брусок.
- ✓ Qui fuit rana, nunc est rex. – Хто був жабою, тепер є царем.

Практичне заняття 2.

1. Утворіть ступені порівняння від прикметників:

honestus, a, um *почесний*; niger, gra, grum *чорний*; communis, e *спільний*; dives, itis *багатий*.

2. Перекладіть і провідмініайте утворені словосполучення:

досить почесний обов'язок

найчорніший день

дуже багата область

3. Перекладіть текст українською мовою:

De Roma et Romānis

Aetate imperatoris Augusti nullum imperium amplius erat quam imperium Romānum. Urbs Roma caput magni imperii erat. Nulla urbs tam opulentior et celebrior erat quam Roma. Nusquam erant templa et aedificia splendidiōra quam in illa urbe. Clarissimum erat forum Romānum, clarissima arx Capitolina, ubi templum Iovis Capitolini aedificatum erat. Nam Iuppiter Capitolinus erat potentissimus deus Romanorum. Nullus deus apud eos (них) in ampliōre honore erat. Multis et latis viis Roma cum aliis oppidis Italiae coniuncta erat, quarum (з яких) notissima et antiquissima erat via Appia. Antiquissimis temporibus Romāni erant probiores, modestiores, simpliciōres; iuvenes duriōres et fortiōres. Aetate Augusti victus erat luxuriosior, rariōra erant exempla verae virtutis. [1, ст. 31]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ A posteriori. – На підставі досвіду.
- ✓ A priori. – Заздалегіть.
- ✓ Ad feliciōra tempōra! – До кращих часів!
- ✓ Amor et melle et felle est fecundissīmus. – Любов багата медом і жовчю.
- ✓ Annus superior semper melior. – Минулий рік завжди кращий.
- ✓ Bona fama divitiis est potior. – Добра слава краща, ніж багатство.
- ✓ Da locum meliorībus. – Дай місце кращим (за себе).
- ✓ Honōres mutant mores, sed raro in meliōres. – Почесті міняють звичаї, але рідко – на кращі.
- ✓ Maxīmus ius in veritāte est. – Найбільше право у правді.
- ✓ Maxīmus remedium irae mora est. – Найкращими ліками проти гніву є час.

Практичне заняття 3.

1. Запишіть словами:

11, 39, 58, 34, 67, 101, 113, 599, 1278, 2005; 14-й, 18-й, 78-й, 23-й, 461-й, 1395-й.

2. Провідмініайте словосполучення:

sextus numērus *шостий номер*

decīma legio *десятий легіон*

quintus caput *п'ятий розділ*

annus millesīmus nongentisīmus octogesīmus quintus *1985-й рік*

3. Напишіть латинською мовою дати:

1256 p., 1999 p., 2020 p., у 1893 p., у 5 ст. до Р.Х., у 1 ст. до Р.Х., у 753 p. до Р. Х.

4. Перекладіть текст українською мовою:

De annis, mensibus et diebus

Romūlo regnante, annus decem menses habēbat et primus anni mensis Martius erat, qui a deo Marte nomen suum traxit. Secundus mensis erat Aprīlis, a Venēre deā, quae apud Graecos Aphroditae nomen habēbat, appellātus. Tertius – Maius, a Maia deā, antiquissīmā Italōrum deā, et quartus mensis Iunius a Iunone, Iovis uxore, nomen

habebat. Quintus mensis primo Quintilis appellabatur et sextus – Sextilis, sed postea Romani Quintilem in Iulii Caesaris honorem Iulium nominaverunt, mensem autem Sextilem – Augustum, in Octavianus Augusti honorem. Septimus mensis September appellabatur, octavus – October, nonus – November, decimus – December. Numa, alter rex Romanorum, numerum mensium duobus auxit et ordinem horum mutavit. Mensis Ianuarius a Iano, principii deo, et Februarius a februo, Romanorum ritu sacro, appellatus est. Postquam Gaius Iulius Caesar anno quadragesimo sexto ante aeram nostram annum ad cursus solis accommodavit, annus trecentorum sexaginta quinque dierum fuit, et unus dies quarto anno, qui bisextilis appellabatur, intercalabatur. Ianuarius primus anni mensis factus est, sed nomina aliorum mensium mutata non sunt. Alii menses anni triginta, alii triginta unum dies, mensis autem Februarius duodetriginta aut undetriginta dies habebat. Primus mensis dies Kalendae appellabatur, quintus – Nonaе, tertius decimus – Idus. Mensibus autem Martio, Maio, Iulio et Octobri Nonaе fuerunt septimus, Idus – quintus decimus mensis dies. Postea mensis in septimanas divisus est. Dies septimanae fuerunt: Lunae dies, Martis dies, Mercurii dies, Iovis dies, Venereis dies, Saturni dies, Solis dies. Dies a nominibus deorum et dearum appellati sunt. [1, с. 55]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Amorem canat aetas prima. – Хай про кохання співає юність.
- ✓ Audiatur et altera pars. – Нехай буде вислухана й інша сторона.
- ✓ Conscientia est mille testes. – Совість – тисяча свідків.
- ✓ Duobus certantibus tertius gaudet. – Коли двоє б'ються, третій радіє.
- ✓ Nemo duobus servire potest. – Ніхто не може служити двом.
- ✓ Primus inter pares. – Перший серед рівних.
- ✓ Tertium non datur. – Третього не дано.
- ✓ Tres faciunt collegium. – Троє становлять товариство.
- ✓ Una hirundo non facit ver. – Одна ластівка не робить весни.
- ✓ Unus pro omnibus et omnes pro uno. – Один за всіх і всі за одного.
- ✓ Vox unius – vox nullius. – Один голос – не голос.

Практичні завдання до Розділу 5

Практичне заняття 1.

1. Утворіть і провідмінійте Gerundium від дієслів:

paro, āvi, ātum, āre *готувати*

taceo, cui, ĭtum, ĕre *мовчати*

2. Утворіть Gerundivum від дієслова:

ago, egi, actum agĕre *виконувати*

3. Узгодьте герундиви з іменниками і провідмінійте утворені словосполучення:

виконуваний труд (labor, ōris m)

виконувана дія (actio, ōnis f)

виконуваний обов'язок (officium, ii n)

4. Перекладіть текст українською мовою:

De Herodoto

Herodotus Halicarnassius discendi causa terras remotissimas peragrāvit; multa enim discimus peregrinando et videndo et audiendo. Inĕrat in eo studium peregrinandi maxĭmum. Herodotus in Aegyptum venit ibique a sacerdotibus multa didicit. Aegyptii enim scribendi, pingendi, sculpendi perĭti erant; medĭci arte medendi florĕbant. Inde ad Phoenĭces pervēnit, a quibus ars scribendi inventa est. [1, ст. 53]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Augendo virtus crescit, tardando timor. – Мужність зростає завдяки сміливим вчинкам, а страх – від зволікання.
- ✓ De gustibus non est disputandum. – Про смаки не слід сперечатися.
- ✓ Deliberandum est saepe, statuendum est semel. – Розмірковувати слід часто, а вирішувати один раз.
- ✓ Dum ferrum candet, tundendum est. – Слід кувати залізо, поки тепле.
- ✓ Fama crescit eundo. – Чутки ростуть на ходу.

- ✓ *Gutta cavat lapīdem non vi, sed saepe cadendo.* – Крапля довбаєскамінь не силою, а частим падінням.
- ✓ *Homīnis mens discendo et cogitando alitur.* – Людський розум збагачується навчанням і мисленням.
- ✓ *Modus vivendi.* – Спосіб життя.
- ✓ *Nulla aetas ad discendum sera est.* – Ніякий вік не пізній для навчання.
- ✓ *Pacta servanda sunt.* – Договори необхідно зберігати.
- ✓ *Sapientia ars vivendi putanda est.* – Мудрість слід вважати мистецтвом життя.

Практичне заняття 2.

1. Утворіть дієприкметники (РРА і РРР) від дієслів:

regno, avi, atum, āre царювати
deleo, ēvi, ētum, ēre руйнувати
surgo, surrexi, surrectum, ěre піднімати

2. Утворіть інфінітиви усіх трьох часів (теперішнього, минулого, майбутнього) і перекладіть їх для дієслів:

vinco, vici, victum, ěre перемогати
condo, dīdi, dītum, ěre засновувати
quaero, quaesīvi, quaesitum, ěre шукати

3. Перекладіть текст українською мовою:

Aegrotus et medīcus

Interrogavit aliquando medicus aegrotum: “Quo modo noctem novissimam degisti?”. Hic respondit: “Admodum sudavi”. Tum medicus: “Bonum hoc est”. Postridie vehementi horrore aegrotus conflictatus est; quod ubi medicus audivit: “Hoc quoque” inquit, “bonum est”. Tertio die aqua intercuti homo laboravit. Tum medicus: “Ne hoc quidem malum est”. Post medici discessum unus ex amīcs aegroti venit et interrogat: “Quo loco res tuae sunt?” “Optimo”, inquit aegrotus: “nam multitudine bonōrum exstinguor”. [3, ст. 22]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ *Aliena vitia quisque reprehendi mavult.* – Кожен воліє засуджувати чужі вади.
- ✓ *Cessante causa cessat effectus.* – Коли зникає причина, зникає наслідок.
- ✓ *Despice divitias, si vis animo esse beatus.* – Нехтуй багатством, якщо хочеш бути щасливим душею.
- ✓ *Duobus litigantibus tertius gaudet.* – Коли двоє сперечаються, третій радіє.
- ✓ *Hominem te esse memento!* – Пам'ятай, що ти – людина!
- ✓ *Homo sum, humani nihil a me alienum puto.* – Я людина, і ніщо людське мені не чуже.
- ✓ *Legem brevem esse oportet.* – Закон мусить бути коротким.
- ✓ *Mendacem memorem esse oportet.* – Брехун мусить бути пам'ятливим.
- ✓ *Salvo iure.* – Зі збереженням права.
- ✓ *Scio me nihil scire.* – Я знаю, що я нічого не знаю.
- ✓ *Si vis vincere, disce pati.* – Якщо хочеш перемагати, навчись терпеливості.

Практичні завдання до Розділу 6

Практичне заняття 1.

1. Зробіть граматичний аналіз дієслів і перекладіть їх українською мовою:

*vivāmus, sit, audiātur, audiāmus; audivissent, liberāres, legissētis, laudavēris, audītus
esses, ornēmus, ornēmur, ornārem, ornarētur, ornavērit, ornātus sit, ornavissent*

2. Визначіть типи кон'юнктива у незалежних реченнях:

*1) Dicat! Vivant! Ne venias! 2) Utinam scribat! 3) Haec non dixērim. 4) Quid dicam?
5) Sic hoc verum. 6) Ne sit secūris, qui non est tutus ab hoste. 7) Sit nox cum somno,
sit sine lite dies.*

3. Перекладіть текст українською мовою:

Nonnula de Diogene philosopho

1. Diogenes Alexandro roganti, ut diceret, si quid opus esset: “Nunc quidem paulum”, inquit, “a sole”. Offecerat videlicet apricanti. Hanc tantam temperantiam

admiratus Alexander, cum ab eo discederet, amīcis suis: “Nisi Alexander essem”, inquit, “libenter essem Diogenes”.

2. Philosophus quidam, ut ostentāret apud Diogenem acumen ingenii, ita ratiocinatus est: “Quod ego sum, tu non es”. Cum annuisset Diogenes, ille pergit: “Ego”, inquit, “homo sum, tu ergo non es”. Tum Diogenes: “Si a me inceperis, rectius colliges”.

3. Diogenes proici se post mortem iussit inhumatum; tum amīci: “Volucrisne et feris?” “Minime vero”, inquit, “sed bacillum propter me, quo eas abigam, ponitote”. “Quomodo poteris”, illi, “non enim senties?” “Quid igitur mihi ferarum laniatus oberit nihil sentienti?”. [3, ст. 38]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Aut vincēre, aut mori. – Перемогти або вмерти.
- ✓ Dulce et decōrum est pro patria mori. – Солодко і почесно померти за батьківщину.
- ✓ Gloriāri aliēnis bonis. – Хвалитися чужими заслугами.
- ✓ Nīc mortui vivunt et muti loquuntur. – Тут мертві живуть, а німі говорять (про бібліотеки, меморіали тощо).
- ✓ Maria montesque pollicēri. – Обіцяти моря і гори (золоті гори обіцяти).
- ✓ Memento mori. – Пам'ятай про смерть (форма привітання ченців ордену траппістів).
- ✓ Non progrēdi est regrēdi. – Не простувати вперед – значить іти назад.
- ✓ Primum vivēre, deinde philosophāri. – Спершу жити, а потім – мудрувати.

Практичне заняття 2.

1. Утворіть 3 особу однини і множини усіх часів дійсного і умовного способу від дієслів:

dico, xi, ctum, ěre говорити

vinco, vici, victum, ěre перемагати

2. Перекладіть текст українською мовою:

De Helvetiis

Helvetii, populus bellicosus et imperii cupidus, in animo habebant ex patria sua emigrare et alios agros Galliae occupare. Tum unus ex Helvetiis: “Ex patria nostra, – inquit, – emigremus. Antea autem comparemus nobis frumentum, confirmemus amicitiam cum finitimis, inflammemus aedificia et oppida nostra. Sunt omnino viae duae, quibus ex patria emigrare possumus: altera per Sequanos, altera per provinciam Romanorum. Via, quae per Sequanos ducit, angusta et periculosa est. Per provinciam Romanorum igitur migremus”. [1, ст. 61]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Ab alio exspectes, alteri quod feceris. – Чекай від іншого того, щоти йому зробив.
- ✓ Actum ne agas. – Не роби зробленого.
- ✓ Amici mores moveris, non odieris. – Пізнай вдачу друга, і не буде ненависті.
- ✓ Ante victoriam ne canas triumphum. – До перемоги не оспівуй тріумф.
- ✓ Audiatur et altera pars! – Хай буде вислухана й інша сторона!
- ✓ Cedant arma togae! – Хай війна поступиться миру!
- ✓ Fama semper vivet. – Хай слава живе вічно.
- ✓ Ne differas in crastinum. – Не відкладай на завтра.
- ✓ Pereat mundus et fiat iustitia! – Хай згине світ, але здійсниться правосуддя!
- ✓ Saepe stilum vertas. – Часто повертай стилос.
- ✓ Suum quisque noscat ingenium! – Нехай кожен пізнає свої здібності!

Практичне заняття 3.

1. Визначіть типи підрядних речень:

1. Habemus duas aures et unum os, ut plus audiamus, minus dicamus. 2. Nascimur, ut moriamur. 3. Si necessarium erit pro patria pugnare, nullum hostem timebimus, omnia pericula et labores constanter tolerabimus: salus enim rei publicae suprema lex est. 4.

Avari, cum multa habeant, perpetuo egent. 5. Cum sis mortalis, quae sunt mortalia, cura. 6. Legibus servimus, ut liberi esse possimus.

2. Перекладіть текст українською мовою:

De Mida

Midas civitatem Phrygiam rexerat. Huic aliquando Bacchus dixit: “Omnia, quae optaveris, tua erunt“. Tum ille: „Opto, – inquit, – ut omnia, quae in manus sumpsēro, in aurum mutantur“. Non detrectavit id deus. Cito Midas ramum de arbore decerpit; statim ramus in aurum mutatus est. Exultabat rex gaudio. Cum vero cibum sumpsisset, etiam cibus in aurum mutatus est. Tum stultitiam suam intellexit aurum contempsit. Nam auro fames non explētur. Midas fame exspiravisset, nisi Bacchus donum illud perniciosum correxisset. Cum Midas a deo auxilium postulavisset, deus eum restituit. [1, ст. 63]

Запам'ятайте латинські вислови

- ✓ Cum recte vivis, ne cures verba malōrum! – Якщо чесно живеш, не бійся злих язиків!
- ✓ Do, ut des, facio, ut facies. – Даю, щоб ти дав, роблю, щоб ти зробив.
- ✓ Non vivimus, ut edāmus, sed edimus, ut vivāmus. – Ми живемо не для того, щоб їсти, але їмо для того, щоб жити.
- ✓ Prima lex historiae, ne quid falsi dicat (Cic.). – Перший закон історії – не говорити неправди.
- ✓ Si felix esse vis, esto! – Якщо хочеш бути щасливим, будь!
- ✓ Si sapis, sis apīs! – Якщо ти розумний, будь бджолою!
- ✓ Si vis pacem, para pacem! – Якщо хочеш миру – готуй мир!

Практичне заняття 4.

1. Перевірте свої знання, визначаючи правильність чи хибність наступних тверджень:

- 1) Відміна латинського іменника визначається за родом.

- 2) Основа іменника визначається відкиданням закінчення від форми Genetivus singularis.
- 3) Прийменники в латинській мові вживаються з Accusativus і Ablativus.
- 4) Дієвідміна дієслова визначається інфінітивом.
- 5) До часів системи інфекта належать Praesens, Imperfectum, Futurum I.
- 6) Perfectum, Plusquamperfectum, Futurum II.
- 7) Латинські прикметники відмінюються за власними правилами.
- 8) У латинській мові прикметники мають такі ступені порівняння: вищий, найвищий, особливий.
- 9) Gerundium – віддієслівний іменник.
- 10) В умовному способі в латинській мові немає майбутніх часів.

2. Перекладіть речення українською мовою та виконайте морфологічний та синтаксичний аналіз.

1. Pro patria, pro libertate, pro vita pugnabimus. 2. Leges Romanorum severae erant. 3. Labores gignunt honores. 4. In pace litterae florent. 5. Non fortuna homines aestimabo, sed moribus.

Практичне заняття 5.

1. Виконайте завдання модульної контрольної роботи.

ЛАТИНСЬКІ ТЕКСТИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НА ПАМ'ЯТЬ

GAIUS VALERIUS CATULLUS

(87-54 pp. до Р.Х.)

XLIII

Sálve, néc minimó puélla násó.
Néc belló pede, néc nigrís océllis,
Néc longís digitís, nec óre sícco,
Néc sané nimis élegánte língua,
Décoctóris amíca Fórmíáni.
Tén(e) província nárrat ésse béllam,
Técum Lésbia nóstra cómparátur?
Ó saec(l)um) ínsapiéns et ínfacétum!
[4, ст. 62]

LXX

Núlli sé dicít muliér mea núbere málle,
Quám mihi, nón si sé Iúppiter ípse petát.
Dícit, séd muliér cupidó quod dícit amánti,
Ín vent(o) ét rapidá scríber(e) opórtet aquá.
[4, ст. 62]

LXXXV

Ód(i) et amó. Quar(e) íd faciám, fortásse requíris.
Néscio, séd fierí sénti(o) et éxcruciór.
[4, ст. 63]

PATER NOSTER

Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen Tuum. Adveniat regnum Tuum.
Fiat voluntas Tua, sicut in caelo et in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Amen. [4, ст. 73]

AVE, MARIA

Ave, Maria, gratia plena; Dominus tecum: benedicta Tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris Tui Iesus. Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc et in hora mortis nostrae. Amen. [4, ст. 73]

GAUDEAMUS

Gaudeamus – це популярна і нині середньовічна студентська пісня латинською мовою. Створена у Гейдельберзькому університеті наприкінці XIV ст. сучасного вигляду їй надав 1781 року мандрівний поет К.В. Кіндерлебен.

1. Gaudeamus, igitur,
Iuvenes dum sumus.
Post iucundam iuventutem,
Post molestam senectutem
Nos habebit humus. } bis

1. Гей, повеселімося,
Поки молодії!
Мине молодість квітуча,
Старість нас пов'є, мов туча
І земля покриє.

2. Vita nostra brevis est,
Brevi finietur,
Venit mors velociter,
Rapit nos atrociter,
Nemini parcetur. } bis

2. Де ті, що жили колись
На розлогім світі?
Треба чи під землю йти,
Чи на небо злинути,
Щоби їх зустріти.

3. Ubi sunt, qui ante nos
In mundo fuere?
Transeas ad superos,
Transeas ad inferos,

3. Те життя – лиш мить одна,
Вмить воно й пролине,
Смерть кістлява – тут як тут,
Чинить свій над нами суд:

Hos si vis videre. } bis

4. Vivat Akademia,
Vivant professores!
Vivat membrum quodlibet,
Vivant membra quaelibet,
Semper sint in flore! } bis

5. Vivant omnes virgines,
Graciles, formosae!
Vivant et mulieres,
Tenerae, amabiles,
Bonaе, laboriosae! } bis

5. Vivat et respublica
Et qui illam regunt!
Vivat nostra civitas,
Maecenatum caritas,
Qui nos hic protegunt! } bis

7. Pereat tristitia,
Pereant dolores!
Pereat diabolus,
Quivis antiburschius,
Atque irrisores! } bis

[1, ст. 64]

Всіх до домовини.

4. Хай живе науки храм,
Хай живуть учені!
Кожен з них нехай живе.
Процвітає гроно все
У добрі, натхненні!

5. Хай живуть дівчата всі –
Стрункі та ласкаві!
Хай усі жінки живуть,
Що любов, тепло несуть,
Ніжні, в праці жваві!

6. Хай живе наш край увесь
І хто править краєм!
Хай живуть мужі ясні,
Що з їх ласки, приязні
Знань ми набуваєм!

7. Геть, журбо – напаснице,
Болісті, гризоти!
Геть, лукавий ліснику!
Геть, їдкий насмішнику,
З нашої спільноти!

Переклад Андрія Содомори

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів відбувається в таких напрямках:

- ✓ опрацювання списку рекомендованої літератури;
- ✓ підготовка до практичних занять;
- ✓ підготовка до рубіжного контролю;
- ✓ підготовка до екзамену.

Питання для самоконтролю студентів засвоєного матеріалу з кредитного модуля

Питання до Розділу 1:

1. В якому році засновано місто Рим?
2. Історія появи Риму і початок формування латинської мови.
3. Які основні періоди розвитку латинської мови?
4. Назвіть діячів архаїчного періоду розвитку латини (III – II ст. до н.е.).
5. Назвіть діячів класичного (золотого) періоду розвитку латини (I ст. до н.е. – I ст. н.е.).
6. Назвіть діячів післякласичного (срібного) періоду розвитку латини (I – II ст. н.е.).
7. Латина як мова міжнародних відносин у Європі.
8. Латинська мова в Україні в XV – XVIII ст.
9. Яке походження має латинський алфавіт?
10. Скільки літер у латинському алфавіті?
11. Що таке дифтонги? Які дифтонги є в латинській мові?
12. Від чого залежить читання літери C?
13. Коли вживається літера K?
14. Від чого залежить читання літери S?
15. Які букви і буквосполучення вказують на грецьке походження слів?

16. Якими значками позначається довгота і короткість голосних в латинській мові?
17. На який склад ставиться наголос у латинських словах?
18. Від чого залежить довгота, короткість складу?

Питання до Розділу 2:

1. Які частини мови у латинській мові змінні?
2. Які відмінки є в латинській мові? Яким українським відмінкам вони відповідають?
3. Скільки відмін іменників є у латинській мові?
4. Як визначається відміна іменників?
5. Як іменник подано у словнику?
6. Які іменники належать по першій відміні?
7. Які іменники належать до другої відміні?
8. Що таке прикметники першої-другої відміні?
9. Як узгоджуються іменники з прикметниками?
10. Як відмінюється дієслово бути у теперішньому часі?
11. З якими відмінками вживаються прийменники у латинській мові?
12. Як узгоджуються іменники із займенниками?
13. Як відмінюються присвійні займенники?
14. Як відмінюються особові займенники?
15. Як відмінюються займенникові прикметники?
16. Скільки основ має латинське дієслово?
17. Як визначається дієвідміна?
18. За якими категоріями змінюються латинські дієслова?
19. Як утворюється наказовий спосіб теперішнього часу?
20. Які часи належать до системи інфекта?
21. Як утворюється теперішній час дійсного способу активного стану?
22. Як утворюється теперішній час дійсного способу пасивного стану?

Питання до Розділу 3:

1. Як утворюється минулий час недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного стану?
2. Як утворюється майбутній час I дійсного способу активного і пасивного стану?
3. Як відмінюється дієслово-зв'язка *esse* (бути) Imperfectum?
4. Як відмінюється дієслово-зв'язка *esse* (бути) Futurum I?
5. Яка ознака іменників третьої відміни?
6. Як визначається основа іменників третьої відміни?
7. В чому особливість відмінювання іменників третьої відміни приголосної групи?
8. В чому особливість відмінювання іменників третьої відміни голосної групи?
9. В чому особливість відмінювання іменників третьої відміни мішаної групи?
10. На які групи поділяються прикметники третьої відміни?
11. Як відмінюються іменники III відміни середнього роду?
12. Як утворюються дієприкметники теперішнього часу?
13. Яким чином можна перекласти дієприкметники теперішнього часу українською мовою?
14. Які іменники належать до четвертої відміни?
15. Які іменники належать до п'ятої відміни?
16. Які сталі вирази утворюють іменники п'ятої відміни *res* і *dies*?
17. Від чого залежить рід іменника *dies*?

Питання до Розділу 4:

1. Які часи належать до системи перфекта?
2. Як утворюється минулий час доконаного виду дійсного способу активного і пасивного стану?
3. Як утворюється давньоминулий час дійсного способу активного і пасивного стану?
4. Як утворюється майбутній час II дійсного способу активного і пасивного стану?

5. Як відмінюється дієслово-зв'язка *esse* (бути) в *Perfectum*?
6. Як відмінюється дієслово-зв'язка *esse* (бути) в *Plusquamperfectum*?
7. Як відмінюється дієслово-зв'язка *esse* (бути) в *Futurum II*?
8. Як утворюються вищий і найвищий ступені порівняння прикметників?
9. Як відмінюються прикметники у вищому і найвищому ступені?
10. Що таке похідні прислівники?
11. Як утворюються прислівники від прикметників у латинській мові?
12. Як прислівники утворюють ступені порівняння?
13. На які питання відповідають розділові та прислівникові числівники?
14. Як відмінюються кількісні та порядкові числівники?
15. Особливості вживання відмінків при числівниках.
16. Римський календар.
17. Римські міри та гроші.

Питання до Розділу 5:

1. Що таке віддієслівний іменник та віддієслівний прикметник?
2. Як утворюються та відмінюються герундій і герундив?
3. В чому особливість вживання та перекладу герундія та герундива?
4. Скільки інфінітивів у латинській мові?
5. Як утворюються інфінітиви?
6. Як утворюються дієприкметники минулого часу?
7. Що таке описова відміна активна і пасивна (*coniugatio periphrastica activi et passivi*)?
8. У чому особливості вживання синтаксичного звороту незалежного орудного відмінка *Ablativus absolutus*?
9. Яка різниця між зворотом *Ablativus absolutus* та неповним *Ablativus absolutus*?
10. Із чого складається синтаксичний зворот *Accusativus cum infinitivo*?
11. Після яких дієслів можливий зворот *Accusativus cum infinitivo*?
12. Яку функцію виконує у реченні синтаксичний зворот *Accusativus cum infinitivo*?

13. Із чого складається синтаксичний зворот *Nominativus cum infinitivo*?
14. Після яких дієслів можливий зворот *Nominativus cum infinitivo*?
15. Які функції у синтаксичних зворотах виконують вказівні займенники?
16. Яку функцію виконує у реченні синтаксичний зворот *Nominativus cum infinitivo*?

Питання до розділу 6

1. Що таке кон'юнктив?
2. Як утворюються часи кон'юнктива?
3. Яке значення кон'юнктива у незалежних реченнях?
4. У чому полягає правило послідовності часів?
5. Які функції кон'юнктива у підрядних реченнях?
6. Які підрядні речення часу є в латинській мові?
7. Які способи вживаються у підрядних реченнях часу?
8. Які умовні періоди є в латинській мові?
9. Який спосіб вживається у реченнях з умовним періодом?
10. Які види підрядних речень із сполучником *ut (ne)* ви знаєте?
11. Яким чином можна поєднати порівняльні підрядні речення з головними у латинській мові?
12. Що таке непряме питання?
13. У який спосіб можна перебудувати пряму мову у непряму?

ЗРАЗКИ ТЕСТІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ РУБІЖНОГО КОНТРОЛЮ

Зразок тестів для рубіжного контролю до Розділу 1

1. В латинському алфавіті немає літери :

- a) h;
- b) w;
- c) j.

2. У латинській мові є такі дифтонги:

- a) ae;
- b) ua;
- c) ei.

3. Голосний перед сполученням приголосного з *h*:

- a) скорочується;
- b) подовжується;
- c) не змінюється.

4. Голосний звук перед голосним:

- a) подовжується;
- b) скорочується;
- c) не змінюється.

5. Наголос у латинській мові ставиться:

- a) довільно;
- b) на останній склад;
- c) на передостанній склад, якщо він довгий.

6. Неправильно наголос поставлено у:

- a) *máchīna*;
- b) *scabíes*;
- c) *vacuum*.

7. У якому слові наголос поставлено правильно:

- a) *folium*;

- b) habéo;
- c) fructus.

8. У якому слові другий склад від кінця слова короткий:

- a) dormīre;
- b) oppīda;
- c) munīre.

9. Скільки складів слові *declamatio*:

- a) 3;
- b) 4;
- c) 5.

10. Скільки складів слові *quaestor*:

- a) 2;
- b) 3;
- c) 4.

11.Неправильно поставлено наголос у слові:

- a) filía;
- b) íntegrum;
- c) ácidum.

12.Неправильно поставлено наголос у слові:

- a) máchīna;
- b) scabíes;
- c) vacuum.

Зразок тестів для рубіжного контролю до Розділу 2

1. Відміна іменника визначається за закінченням:

- a) Nom.sing.
- b) Gen.sing.
- c) Nom.plur.

2. До I відміни належать переважно іменники:

- a) чоловічого роду;

- b) жіночого роду;
- c) середнього роду.

3. До I відміни належать іменники:

- a) popŭlus, i m; arbiter, tri m;
- b) decretum, i n; cause, ae f;
- c) scriba, ae m; centuria, ae f.

4. До II відміни належать іменники:

- a) magistratus, us m; motus, us m;
- b) decretum, i n; popŭlus, i m;
- c) venditio, onis f; munus, ěris n.

5. Визначте, які прикметники належать до I-II відміни:

- a) bonus, a, um;
- b) facilis, e;
- c) falax, acis.

6. Дієвідміна визначається за:

- a) за інфінітивом;
- b) за словником;
- c) за останнім звуком основи.

7. До системи інфекта належать такі часи:

- a) praesens, imperfectum, futurum I;
- b) praesens, imperfectum, futurum II;
- c) praesens, perfectum, futurum I.

8. Дієслово *vetāre* належить до:

- a) 1 дієвідміни;
- b) 2 дієвідміни;
- c) 4 дієвідміни.

9. Визначте дієслово у формі I-ї особи множини:

- a) ablolvo;
- b) absolvĭmus;
- c) absolvunt.

10. Визначте дієслово у *Imperfectum indicativi passivi*:

- a) absolvor;
- b) absolvīmur;
- c) absolvebantur.

11. Форма *habebunt* перекладається:

- a) він володів;
- b) вони володіли;
- c) вони володітимуть.

12. Визначте прикметник, який узгоджується з іменником *arbiter, tri m* суддя:

- a) bonus;
- b) bona;
- c) bonum.

Зразок тестів для рубіжного контролю до Розділу 3

1. До третьої відміни належать іменники:

- a) puer, i m; humus, i f;
- b) lux, lucis f; civis, civis m;
- c) fructus, us m; gelu, gelus n.

2. До приголосного типу належать іменники:

- a) з основою на один приголосний;
- b) рівноскладові з основою на один приголосний;
- c) нерівноскладові з основою на один приголосний.

3. За мішаним типом відмінюється:

- a) rex, regis m;
- b) mare, is n;
- c) gens, gentis f.

4. За голосним типом відмінюється:

- a) vectigal, vectigalis n;

- b) sal, salis n;
- c) opus, operis m.

5. Визначте основу іменника *dux, ducis m*:

- a) dux- ;
- b) duc- ;
- c) ducis- .

6. Визначте, які прикметники належать до III відміни:

- a) magnus, a, um;
- b) pulcher, chra, chrum;
- c) sapiens, ntis.

7. Визначте, які іменники належать до IV відміни:

- a) ordo, inis m; pars, partis f;
- b) gelu, us n; fructus, us m;
- c) vita, ae f; puella, ae f.

8. Визначте основу прикметника *acer, acris, acre*:

- a) acr- ;
- b) acris- ;
- c) acer- .

9. Яке дієслово вжито у 2 plur. *Futurum I indicativi activi*:

- a) dicentis;
- b) dicebat;
- c) dicētis.

10. Яке дієслово вжито у 3 sing. *Imperfectum indicativi passivi*:

- a) ornatur;
- b) ornabatur;
- c) ornabitur.

11. Яке дієслово вжито у 1 plur. *Futurum I indicativi passivi*:

- a) habemur;
- b) habebamur;
- c) habebimur.

12. Яке з поданих слів є дієприкметником теперішнього часу:

- a) laudans;
- b) sapiens;
- c) fons.

Зразок тестів для рубіжного контролю до Розділу 4

1. До системи перфекта належать часи:

- a) praesens, imperfectum, futurum I;
- b) perfectum, imperfectum, plusquamperfectum;
- c) perfectum, plusquamperfectum, futurum II.

2. Визначте дієслівну форму, вжиту в 3 plur. *Futurum II indicativi passivi*:

- a) iacta est;
- b) iactus eras;
- c) iacti erunt.

3. Визначте форму, вжиту 3 sing. *Perfectum indicativi activi*:

- a) ornabat;
- b) ornatus est;
- c) ornavit.

4. Який прикметник вжитий у вищому ступені:

- a) melior;
- b) minimus;
- c) bonus.

5. Який прикметник вжитий у найвищому ступені:

- a) utillissimus;
- b) miserior;
- c) acer.

6. Прикметник *facillimus* перекладається:

- a) найлегший;
- b) найлегша;

с) найлегше.

7. Прикметник *reior* перекладається:

а) найгірший;

б) поганий;

с) гірший.

8. Яке з поданих слів є прислівником у вищому ступені:

а) *altior*;

б) *altius*;

с) *altissime*.

9. Позначте арабськими цифрами *MCDLXXV*:

а) 1457;

б) 14175;

с) 145568.

10. Позначте арабськими цифрами *MCCCLXXXVII*:

а) 10387;

б) 1387;

с) 1967.

11. Римська цифра *C* означає:

а) сто;

б) п'ятсот;

с) тисяча.

12. Римська цифра *M* означає:

а) п'ятсот;

б) тисяча;

с) мільйон.

Зразок тестів для рубіжного контролю до Розділу 5

1. Утворіть *infinitivus praesentis activi* від *pulso*, *avi*, *atum*, *1*:

а) *pulsare*;

- b) pulsari;
- c) pulsavisse.

2. Утворіть *infinitivus perfecti passivi* від *munio, ivi, itum, 4*:

- a) munivisse;
- b) munitum iri;
- c) munitus, a, um esse.

3. Визначте граматичну форму *praedixisse*:

- a) participium perfecti passivi;
- b) infinitivus perfecti passivi;
- c) infinitivus praesentis passivi.

4. Якої інфінітивної форми не існує:

- a) perfecti passivi;
- b) imperfecti activi;
- c) futuri passivi.

5. Визначте відповідник звороту *Sperabat Romam victum iri* у теперішньому часі:

- a) Sperat Romam victum iri;
- b) Sperabat Romam vincere;
- c) Sperabat Romam vinci.

6. У звороті *ablativus absolutus* дієприкметник презенса вказує на:

- a) теперішню дію;
- b) недоконану дію;
- c) дію, одночасну з дією головного речення.

7. Зворот *bello confecto* перекладається:

- a) коли скінчилась війна;
- b) коли закінчують війну;
- c) коли закінчується війна.

8. У звороті *ablativus absolutus* дієприкметник перфекта вказує на:

- a) дію, попередню відносно дії головного речення;
- b) доконану дію;

с) минулу дію.

9. Зворот *amicā adiuvante* перекладається:

а) коли подруга допомогла;

б) з допомогою подруги;

с) коли друзі допомогли.

10. Перекладіть речення, визначте зворот:

Thales aquam dixit esse initium rerum omnium.

11. Перекладіть речення, визначте зворот:

Iam ante Homerum poëtae fuisse putantur.

12. Перекладіть речення, визначте зворот:

Hostibus circumventis, Romani prorlium commitēre constituērunt.

Зразок тестів для рубіжного контролю до Розділу 6

1. Якого кон'юнктива нема в латинській мові:

а) praesens;

б) futurum;

с) perfectum.

2. Яке з поданих слів вжито у *praesens coniunctivi activi*:

а) ornēt;

б) ornāt;

с) ornābat.

3. Яке з поданих слів вжито у *imperfectum coniunctivi activi*:

а) legit;

б) legat;

с) legēbat.

4. Утворіть 3 plur. praesens coniunctivi passivi від *orno, avi, atum, 1*:

а) ornantur;

б) ornentur;

с) ornent.

5. Утворіть 2 plur. imperfectum coniunctivi passivi від *lego, legi, lectum*, 3:

- a) legerēris;
- b) legisse;
- c) legebamīni.

6. Як перекладається форма *gaudeāmus*:

- a) радіймо;
- b) ми радіємо;
- c) ми будемо радіти.

7. Як перекладається форма *vivat*:

- a) хай живе;
- b) хай живуть;
- c) живімо.

8. Вживання часів кон'юнктива у підрядних реченнях підлягає правилу:

- a) послідовності часів;
- b) послідовності способів;
- c) середнього роду.

9. У якому підрядному реченні часу з *cum* вживається умовний спосіб:

- a) cum temporale;
- b) cum iterativum;
- c) cum historicum.

10. У *casus realis* у головному і підрядному реченні присудок виражається:

- a) дійсним способом дієслова;
- b) умовним способом теперішнього часу;
- c) умовним способом минулого недоконаного часу.

11. Перекладіть речення, визначте тип підрядного речення часу:

Cum Tiberius regnābat, magnus terrae motus fuit.

12. Перекладіть речення, визначте тип підрядного речення:

Helvetii ita cum Caesāre egērunt, se ita a patribus suis didicisse, ut virtūte, non dolo contendērent.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ

№ з/п	Контрольний захід	%	Ваговий бал	Кількість	Всього
	Робота на практичних заняттях (окрім заняття на МКР)	17 %	1	17	17
	Перевірочні поточні роботи по розділах	12 %	2	6	12
	Складання лексичного мінімуму	10 %	2	5	10
	Творча робота (доповідь на різну тематику)	11 %	1	11	11
	Написання МКР	10 %	10	1	10
	Відповідь на екзамені	40 %	40	1	40
	Всього				100

Рейтинг студентів з кредитного модуля складається з балів, що він отримує за:

1. Роботу на 17 практичних заняттях (без МКР). Ваговий бал за роботу на практичних заняттях: 1 бал (максимум 17 балів).
2. Перевірочні поточні роботи по розділах. Ваговий бал за написання роботи складає 2 (максимум 12).
3. Творчу роботу. Ваговий бал за роботу на практичних заняттях 1 (максимум 11 балів)
4. Модульну контрольну роботу. Ваговий бал за модульну контрольну роботу: 10 балів;
5. Складання лексичного мінімуму. Протягом семестру 10 балів.
6. Відповідь на екзамені. Сумарна кількість балів за екзамен складає 40 балів.

Основні критерії оцінювання роботи студентів:

1. Робота на практичних заняттях/перевірка СРС.

«відмінно» – 0,9 – 1 бал; високий рівень роботи на практичних заняттях (критерії: висока якість виконання завдань, якість перекладу та усних відповідей);

«добре» – 0,6 – 0,8 балів; достатній рівень роботи на практичних заняттях (критерії: якість виконання завдань, якість перекладу та усних відповідей);

«задовільно» – 0,1 – 0,5 балів; задовільний рівень роботи на практичному занятті (критерії: якість виконання завдань, перекладу та усних відповідей)

«незадовільно» – 0 балів

2. Перевірочні поточні роботи по розділах.

Після кожного тематичного розділу з кредитного модуля передбачається написання самостійної роботи для перевірки рівня засвоєння знань студентів. За кожну із шести таких робіт студент може отримати по 2 бали. Максимальна кількість – 12 балів.

«відмінно» – 1,8 – 2 бали

«добре» – 1 – 1,7 бали

«задовільно» – 0,1 – 0,9 балів

«незадовільно» – 0 балів

3. Творча робота на занятті.

Ваговий бал 1 за одну презентацію. Творча робота передбачає підготовку усної доповіді з презентацією на різну тематику, пов'язану із життям та побутом давніх римлян. Орієнтовні теми доповідей:

1. Римська міфологія. Легенди про заснування міста Рим.
2. Навчання у римських школах.
3. Бібліотеки, музеї, театри давнього Риму.
4. Одяг римлян. Косметика та прикраси римлян.
5. Банкети та свята римлян.
6. Особливості римської кулінарії.
7. Медицина у Римі.
8. Видатні римські поети і письменники «золотої доби».
9. Видатні римські оратори.
10. Римська архітектура.

11. Латинська мова у Києво-Могилянській академії.

«відмінно» – 0,9 – 1 бал

«добре» – 0,6 – 0,8 балів

«задовільно» – 0,1 – 0,5 балів

«незадовільно» – 0 балів

4. Складання лексичного мінімуму.

Ваговий бал складає 2 бали. максимальна кількість – 10 балів. Протягом семестру студенти збагачують свій лексичний запас з латинської мови та складають власний глосарій окремих лексем, сталих виразів та сентенцій. Обов'язковим є вивчення на пам'ять латинськомовних віршів та студентського гімну «Gaudeamus».

«відмінно» – 1,8 – 2 бали

«добре» – 1 – 1,7 бали

«задовільно» – 0,1 – 0,9 балів

«незадовільно» – 0 балів

5. Виконання модульної контрольної роботи.

Ваговий бал за модульну контрольну роботу: 10 балів. Модульна контрольна робота складається з письмової частини, що має на меті перевірити рівень засвоєння студентами таких видів діяльності як знання граматичних правил латинської мови, виконання лексико-синтаксичного аналізу речення, переклад тексту українською мовою.

«відмінно» – 9 – 10 балів

«добре» – 6 – 8 балів

«задовільно» – 1 – 5 балів

«незадовільно» – 0 балів

СЕМЕСТРОВА АТЕСТАЦІЯ СТУДЕНТІВ

Орієнтовні питання до екзамену з кредитного модуля

“Вступ до романо-германського мовознавства. Латинська мова”

1. Періодизація розвитку латинської мови.
2. Латинський алфавіт. Особливості читання буквосполучень.
3. Іменник. Загальні відомості. Особливості словникового запису іменників.
4. Іменники I відміни. Винятки з правил про рід.
5. Іменники II відміни. Винятки. Особливості відмінювання іменників з основою на -er.
6. Іменники III відміни. Особливості відмінювання іменників приголосного типу відмінювання.
7. Іменники III відміни. Особливості відмінювання іменників голосного типу відмінювання.
8. Іменники III відміни. Особливості відмінювання іменників мішаного типу відмінювання.
9. Іменники IV відміни.
10. Іменники V відміни.
11. Прийменник. Особливості вживання.
12. Прикметник. Загальні відомості. Особливості словникового запису прикметників.
13. Прикметники I-II відмін. Особливості відмінювання прикметників.
14. Прикметники III відміни.
15. Займенники. Розряди займенників.
16. Ступені порівняння прикметників. Особливості утворення та відмінювання Gradus comparativus.
17. Ступені порівняння прикметників. Особливості утворення та відмінювання Gradus superlativus.
18. Прислівник. Особливості утворення ступенів порівняння прислівників.

19. Дієслово. Загальні відомості. Словниковий запис дієслова.
20. Дієслова складені з *esse*. Особливості відмінювання.
21. *Praesens indicativi activi et passivi*. Особливості утворення форм.
22. *Imperfectum indicativi activi et passivi*. Особливості утворення форм.
23. *Futurum I indicativi activi et passivi*. Особливості утворення форм.
24. *Perfectum indicativi activi et passivi*. Особливості утворення форм.
25. *Plusquamperfectum indicativi activi et passivi*. Особливості утворення форм.
26. *Futurum II indicativi activi et passivi*. Особливості утворення форм.
27. Інфінітив. Утворення форм та особливості вживання.
28. *Participium*. Особливості утворення, відмінювання та вживання.
29. Синтаксис відмінків при ступенях порівняння прикметників.
30. Синтаксис пасивної конструкції. Вживання *Ablativus*.
31. Синтаксичний зворот *Ablativus absolutus*.
32. Синтаксичний зворот *Accusativus cum infinitivo*.
33. Синтаксичний зворот *Nominativus cum infinitivo*.
34. Вживання кон'юнктива у незалежних реченнях.
35. Вживання кон'юнктива у підрядних реченнях.

Зразок білету до екзамену з кредитного модуля

«Вступ до романо-германського мовознавства. Латинська мова»

I. Виконайте граматичні завдання.

1. Узгодьте іменник *victoria*, *ae f* перемога із прикметником *clarus*, *a, um* славний.
2. Узгодьте іменник *populus*, *i, m* народ із прикметником *Romanus*, *a, um* римський.
3. Узгодьте іменник *lucrum*, *i, n* вигода із прикметником *magnus*, *a, um* великий.

4. Визначте основу іменника *iudex, iudicis, m* суддя.
5. Визначте основу іменника *homo, hominis, m* людина.
6. Визначте основу прикметника *facilis, e* легкий.
7. Визначте основу прикметника *felix, felicitas* щасливий.
8. Утворіть *gradus comparativus* від прикметника *magnus, a, um* великий.
9. Утворіть *gradus superlativus* від прикметника *dives, itis* багатий.
10. Від дієслова *fovēre zigpivati* утворіть 3 sing. Praesens ind.act.
11. Від дієслова *fovēre zigpivati* утворіть 3 sing. Imperfectum ind.act.
12. Від дієслова *fovēre zigpivati* утворіть PPA.
13. Від дієслова *foveo, fovi, fotum, ēre* утворіть 1 sing. Perfectum ind.act.
14. Від дієслова *foveo, fovi, fotum, ēre* утворіть PPP.
15. Узгодьте займенник з поданим іменником: *donum (hic, haec, hoc)* цей подарунок.
16. Вставте *esse* у правильній формі: *Terra et luna ____ stellae.*
17. Перекладіть крилатий латинський вислів: *Historia est magistra vitae.*
18. Перекладіть крилатий латинський вислів: *Ignorantia non est argumentum.*
19. Продовжте крилатий латинський вислів: *De mortuis ...*
20. Продовжте крилатий латинський вислів: *Omnia mea ...*

**II. Виконайте граматичний та синтаксичний аналіз речення.
Прокоментуйте підкреслені слова.**

In insŭla Creta, ubi regnat Minos, Daedālus, artīfex ingeniōsus, magnum labyrinthum aedificat, plenum viarum flexuosārum.

Misēri a Minotaurō statim devorantur.

III. Прочитайте і перекладіть текст українською мовою.

De Thesēo et Ariadna

In insŭla Creta, ubi regnat Minos, Daedālus labyrinthum magnum aedificat. Labyrinthus a saevō monstrō Minotaurō custodītur. Aegēus, rex Attīcae, tribūtum pendet in Cretam. Septem pueros et puellas mittēre debet ad victīmas monstro. Misēri a Minotaurō statim devorantur. Thesēus, filius Aegēi, proponat sibi bestiam necāre et patriam ab horrīda poena liberāre. Itaque cum sociis suis in Cretam advēnit. Ibi Ariadna, filia Minois, adiuvāre eum (йому) constituit atque filum longum et gladium mirum donat. In labyrinthō Thesēus alligat filum ad portam et ita certa via servātur. Gladio miro Minotaurum necat. Theseus fili auxilio ex labyrinthō venit. [5, ст. 42]

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова література:

1. Звонська Л. Л., Шовковий В. М. Латинська мова: Підруч. для студ. відділень класичної філології та ін. філолог. спеціальностей. К., Книга. 2003. 528 с.
2. Лучканин С. М. Латинські сентенції (крилаті латинські вислови) з історико-літературним коментарем. К., Науковий світ. 2009. 140 с.
3. Лучканин С. М. Латинські сентенції (крилаті латинські вислови) з історико-літературним коментарем. К., Науковий світ. 2009. 140 с.
4. Ревак Н. Г., Сулим В. Т. Латинська мова (для неспеціальних факультетів). Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 240 с.
5. Литвинов В. Д. Латинсько-український словник. К. Українські пропілеї, 1998. 712 с.
6. Скорина Л. П., Скорина О.А. Латинсько-український, українсько-латинський словник. Текст. К., Обереги. 2004. 447 с.

Додаткова:

1. Грищенко С. П. Контрольні завдання і тести з латинської мови для студентів-філологів. Частина 1. К., Наук. Світ. 2001. 72 с.
2. Звонська Л.Л. Латинська мова. Підруч. для студ. відділень класичної філології та ін. філолог. спеціальностей. К., Книга, 2003. 528 с. (2-е вид., перероб. і доп. К., Знання. 2006. 711 с).
3. Лучканин С. М. Нариси з історії класичної філології. Навчальний посібник для
4. магістрантів і студентів спеціальності „класична філологія. К., Наук. світ. 2004. 202 с.
5. Мудрість народна – мудрість міжнародна. Прислів'я, приказки, крилаті вислови та мовні звороти дев'ятьма мовами. Чернівці, Рута. 2004. 256 с.

6. Цимбалюк Ю. В. Англо-латинсько-українсько-російський словник афоризмів К., Грамота. 2009. 408 с.
7. Яковенко Н. М. Латинська мова. Підручник. К., Знання. 2005. 541 с.
8. *Ad usum cotidianum*. Латинські прислів'я з історико-філологічним коментарем. [Навч.- метод. посібник] Укл. Г. М. Загайська. Чернівці, Чернівецький нац. ун-т. 2010. 24 с.
9. *Exercitia Latina*. [Навч.-метод. посібник. Практична частина] Укл. Г. М. Загайська. Чернівці, Чернівецький нац. ун-т. 2010. 32 с.
10. *Grammatica Latina*. [Навч. посібник. Теоретична частина] Укл. Г. М. Загайська. Чернівці, Чернівецький нац. ун-т. 2010. 60 с.
11. Smolska Larysa, Olishchuk Roxolana. *Ligua Latina. Pars I Morphologia*. Lviv. 2003. 198p.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дяків О. Ю., Петришин М. Й. Латинська мова (тексти і завдання): [практикум]. ПНУ ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ: НАІР, 2012. 180 с.
2. Литвинов В.Д., Скорина Л.П. Латинська мова: Підручник. К.: Вища школа. 1990. 247 с.
3. Ставнюк В. Латинська мова. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Аквілон-Плюс, 2009. 352 с.
4. Яковенко Н., Миронова В. Латинська мова: Підручник. Видання друге, доповнене. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2002. 468 с.